

– Úgy – leheli halkan a mosómester, fölvonja a szemöldjét, s az ajtóig surran, onnan mélységes figyelemmel visszanéz: – Gratulálok! – és fölemeli a tenyerét.

S ajtót nyitva oda siet, ahol a gallérokat gömbölitik, s az ingeket vasalják az asszonyok, s ahol körben gyűlve a gallért hordó lányok várakoznak.

Most kell választani közülük. A régi lányka, aki idáig elkiáltotta az ebédidő végén, hogy „Indulás”... otthon maradt, nem akar bejönni, mert a munkások csúfolják, s mindig feléje sipítják: Indulás.

Ez ellen semmit se lehet tenni. Ez így van. Megint egy új kell, aki talán tovább tűri a csipkelődést, aki ha kell, tízszer, juszt is odakiáltja:

– Igenis, indulás...

S nem figyel a dühös kifakadásokra, csak öt perc múlva, nem figyel arra, hogy csám-pás, vízibéka, rohadt minden, mert újra odakiáltja: – Indulás.

S a papírzacskók böffenő durrogása nem nyomja el a szavát.

Indulás, csak azért is!

Ilyet keres Röver, a mosómester, és szétnéz.

Gert is bejön, s bévül dobog a szíve: Már nekem is közöm van ehhez!

Gréczi Emőke

EGY ISMERETLEN GELLÉRI-NOVELLÁRÓL

„Itt élsz – s ujjá befutotta gőzmosóm környékét –, és még semmit sem írtál ezekről a szegény kis proliánányokról, ezekről a mosólegényekről, a nyomorról és a kínról, ami körülvesz.” A Szegi Pálnak tulajdonított mondat Gelléri Andor Endre EGY ÖNÉRZET TÖRTÉNETE című önéletrajzi regényében hangzik el. Ha ez valóban így történt (engedjük meg a szerzőnek, hogy más életrajzírókhoz hasonlóan némi fikcióval is élhetett), akkor a nagyszerű novellista sok erős, maradandó írását köszönheti a nála mindössze egy évvel idősebb, de jóval tapasztaltabb művészettörténész, költő, szerkesztő, *„férfi-múzsa”* sugallatának, de Gelléri díjnyertes regényének, A NAGYMOSODÁ-nak is ez a proletárvilág lett a közege.

A ROMBOLÁS, amely tudomásunk szerint itt jelenik meg először, Szegi Pál (1902–1958) hagyatékában maradt fenn, érintetlenül, nyersen, ezért a most közölt változat az utólagos szerkesztés nyomait viseli. Szegi és Gelléri baráti kapcsolatáról nemcsak az életrajzi regény, de Vargha Kálmán nagyszerű monográfiája (*Árcok és vallomások* sorozat, 1973) is megemlékezik, ám a barátság kezdetének és elmúlásának (nem megszakadásának) idejét nem rögzítik ezek az írások. Szegi 1925-ben ideiglenesen, majd 1926-ban végleg hazatér a Tanácsköztársaság bukása után nem sokkal megkezdett bécsi, majd párizsi emigrációjából, tehát nyilvánvaló, hogy kapcsolatuk nem korábbi ennél az időpontnál. Szegi és első felesége, Markos Erzsébet iparművész Szinyei Merse utcai műteremlakásának viszont hamar állandó vendége lett Gelléri, aki 1927-től dolgozik a Magyar utcai Király gőzmosodában, és tanulja ki a kelmefestő- és tisztítószakmát. *„Még aznap éjjel írtam egy novellát, s csak ennyi volt a címe: ÉLET”*, ez volt a válasza Gellérinek Szegi fent idézett javaslatára, a novella pedig 1927-ben jelenik meg a *Pesti Napló*-ban. A szellemi társakat kereső kezdő író Szegitől kéri el a *„szocialista könyvtárát”*, ami-

kor tudatlannak és tanulatlannak érzi magát Zelk Zoltán és József Attila társaságában. „Mert csak egy ifjú a mezőn, ahol a csipkerózsza-bokor mögül eléje lép az első meztelen asszony, csak az tudott olyan áhítattal felnézni és izgulni az eléje táruló szépen, mint én bámultam a tündéri Szegire. Pusztán a két szemét, e csillogó vagy elboruló golyókat, tehetségesebbnek tartottam, mint tíz esztétát a régi Nyugat-gárdából. Ha rám nézett, már zúgni kezdett bennem az írni vágyás özönvize. S kértem is rá, hogy legyen mindig csak mellettem, hadd tartson ez a lírai özönvíz negyven, száz, ötszáz napon át. [...] S ki jött el hozzám ebédidőben a kőkockámhoz, amin főzelékejemet fogyasztottam a gőzmosó udvarán? Csak Szegi, mindig csak ő jött nagy lépteivel, hogy megnézzem a jövő irodalomtörténete számára, tízszor, hússzor figyeljen meg ugyanabban a pózban, mint Flaubert tanácsolta ezt Maupassant-nak, amikor írni tanította. Látni akart, búsan és vidáman, letörten és felemelkedve.”

A 30-as évek közepétől távolodhattak el egymástól. Gelléri új tanácsadókra lelt, előbb Móricz Zsigmond, majd Füst Milán lett írásainak lektora, a „férfi-múza”. Szegi pedig új házasságában egy osztállyal feljebb lépett: egy jómódú nagykereskedő lányát vette el, és a műteremlakásokat, olcsó albérleteket pasaréti villalakásra cserélte el. Ez már nem Gelléri világa volt. Ugyanakkor Szegi hagyatékában fennmaradt az 1940-es kiadású VILLÁM ÉS TŰZ című novelláskötet Szegi által ceruzás bejegyzésekkel kommentált példánya – nem volt tehát közömbös Gelléri későbbi pályája iránt.

A ROMBOLÁS 1929-ben íródott – a datálásban segít az ÉLET című novella („PN”, azaz *Pesti Napló*) említése, mely alá a történet főhőse, Gert (azaz Gelléri alteregója) két évvel korábban odaírta nevét. A ROMBOLÁS karakterei éppen azok a benzin szagától megérzékenyült, szerencsétlen mosónők, segédek, galléros lányok, akik a PARÁZS, a RÉSZEGEN, az ÉLET és a többi mosodanovella hősei, éppúgy viselkednek, „az önkívület határán”, „az örület zónáiban”, ahogyan Gelléri korai írásainak szereplőit jellemzi Vargha Kálmán.

„Apám közel ezer novellámat égette el, mert amikor megnősültem, fél évig is állni hagytam a kézíratosládámat az udvaron. Megunta az öreg a várakozást, tél volt, s lassan feltüzelt az egészet”, írja önéletrajzában Gelléri. A ROMBOLÁS szerencséjére közel egy évtizeddel korábban Szegihez került – így lehetséges most az olvasók elé tárni.

Vallasek Júlia

NÉHÁNY SZÓ MAX BLECHERRŐL

„Írok s érzem eközben a lázrohamot közeledni,
Dermesztő fagya már terjed a tagjaimon.
Kéül már ajakam, híg nedv csöpög orrlyukaimból
És hallom vacogón összeverődni fogam.
Ujjhegyeim s lábujjaim is már eljegesedtek,
Olykor szinte megáll, majd szaporáz ütörem.
[...]
Érzem, mint közelít az a végső pont, hol e testből,
Napjai fogytával, lelkem is elmenekül”

(Kálnoky László fordítása)